

แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี*
GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF LEARNING RESOURCES ACCORDING TO
THE BUDDHIST EDUCATIONAL ADMINISTRATION PRINCIPLES
FOR TEMPLES IN PATHUM THANI PROVINCE

¹พระมหาชวลิต โขสขโว (โภควารากร) Phramaha Chaowalit Kosachawo (Pokawarakorn),

²พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา Phrakhrusangkharak Chakkit Bhuripaño,

³ระวิง เรืองสังข์ Rawing Ruangsanka

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: phra.chaowalit2530@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัด 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดแหล่งเรียนรู้ภายในวัดตามหลักพุทธบริหารการศึกษา 3) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี คือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความต้องการจำเป็น 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี มีความต้องการจำเป็นตามลำดับ คือ (1) การประเมินผลและติดตามผลการเรียนรู้ (2) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ (3) อุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ (4) ผู้เรียน (5) กิจกรรมที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ (6) วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ (7) ผู้ดำเนินการให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ (8) สถานที่เรียนรู้ (9) แหล่งที่มาของความรู้และเนื้อหาความรู้ 2) แนวทางการพัฒนาการจัดแหล่งเรียนรู้ภายในวัดตามหลักพุทธบริหารการศึกษาจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบที่จะทำให้เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้โดยยึดหลักสัปปายะ 7 เพื่อให้เกิดความพร้อมในแต่ละด้าน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องต้องกำหนดนโยบายที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาและปรับปรุงเพื่อทำงานร่วมกันภายใต้เป้าหมายเดียวกัน และ 3) แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วยหลักสัปปายะ 7 คือ (1) อาวาสสัปปายะ แหล่งเรียนรู้ควรดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบ (2) โคจรสัปปายะ ควรมีแผนผังของสถานที่ให้ชัดเจน (3) ภัตตสัปปายะ ผู้ดำเนินการให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพูดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกัน (4) บุคคลสัปปายะ ผู้กำหนดนโยบายผลักดันกิจกรรมให้ขับเคลื่อน (5) โภชนสัปปายะ มีอาหารที่มีความสะอาดมีคุณภาพและเกื้อกูลต่อสุขภาพ (6) อุตสัปปายะ สภาพแวดล้อมมีอุณหภูมิพอเหมาะและสร้างบรรยากาศในการปฏิบัติกิจกรรมได้นาน และ 7) อิริยาบถสัปปายะ การจัดกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวเกิดความสมดุลของร่างกาย

คำสำคัญ: แหล่งเรียนรู้, พุทธบริหารการศึกษา, พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส, สัปปายะ 7

Abstract

The objectives of this research are: 1) to study the context and readiness in learning resources management of temples in Pathum Thani province, 2) to study a guideline for development of learning resources management of temples in Pathum Thani province according to Buddhist educational administration principles, and 3) to propose guidelines for development of learning resources management of temples in Pathum Thani province according to Buddhist educational administration principles. The mixed research method was used in the study. The quantitative data were collected by questionnaire from 123 abbots in Pathum Thani province and analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and PNI Modified. The qualitative data were collected by interview with 5 experts analyzed by content analysis. The result of the study found that: 1) In the context and readiness in learning resource management of temples in Pathum Thani province, the first significant one was on (1) learning assessment and follow-up, followed by (2) learning resource management, (3) learning equipment, (4) learners, (5) learning activities, (6) learning process management, (7) operators of learning activities, (8) learning location and (9) sources of knowledge and contents of knowledge. 2) Guidelines for development of learning resource management of temples in Pathum Thani province according to Buddhist educational administration principles were based on the 7 principles of Sappaya. In order to keep ready in each aspect, those who were involved have to set up practical policy in development and improvement for working in the same direction. 3) The guidelines for development of learning resource management of temples in Pathum Thani province according to Buddhist educational administration principles consist of the following principles of Sappaya: (1) Avasa-Sappaya, the learning resource should be clean and tidy, (2) Gocara-Sappaya, the area diagram should have location map clearly, (3) Bhassa-Sappaya, the operators of activities can motivate participants to join activities, (4) Puggala-Sappaya, the policy maker have to push the activities forwards to achievement, (5) Bhojana-Sappaya, the food should be of quality and healthcare, (6) Utu-Sappaya, the environment and the weather should be optimum temperature and creating the environment for long-time activities, and (7) Iriyapatha-Sappaya, the activities should be in balance with physical movement.

Keywords: Learning Resources, Buddhist Educational Administration, Abbots, Seven Sappaya

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยร้อยละ 95 นับถือพุทธศาสนา หลักของพระพุทธศาสนาจึงเป็นแก่นของวัฒนธรรมไทยทุกสาขา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดวิชาการศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ไปสู่ชุมชน รวมทั้งค่านิยมอันดีงามแก่พุทธศาสนิกชนจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง วัดและสถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันหลักที่สำคัญในสังคมไทย และมีบทบาทสูงในทุกชนชั้นของสังคม ทั้งนี้เพราะประชาชนได้ให้ความศรัทธาพระพุทธศาสนาและเคารพพระสงฆ์ตลอดมา วัดจึงเป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี (กองพุทธศาสนาสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553, หน้า 5)

ในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบท ทุกหมู่บ้านต่างก็มีวัดเป็นสมบัติร่วมกันของคนในท้องถิ่น ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านก็มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับวัด เพราะวัดเป็นสถานที่ซึ่งให้ความอบอุ่นใจให้ความรู้แก่ชุมชนเป็นแหล่งรวมสำหรับชุมชนหลายระดับ พื้นที่วัดใช้เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคม ทั้งทางด้านจิตวิญญาณ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงวิชาการความรู้ให้แก่คนในชุมชนและผู้ที่สนใจ ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางทั้งทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน (อานนท์ อาภาภิรมย์, 2521) โดยพระภิกษุมิพุทธบาทสำคัญในการชี้นำสติปัญญาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวกับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนโดยรอบถูกเชื่อมโยงไว้ด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายภัตตาหาร การฟังเทศน์ และการบรรพชาอุปสมบท วันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอัฐมีบูชา รวมไปถึงงานประเพณีต่างๆ เป็นต้น นอกจากการเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีทางศาสนาแล้ววัดยังเป็นแหล่งรวมศิลปะวิทยาการและความรู้หลายแขนง ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่างๆ เหล่านี้ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นไทย และวัดหลายแห่งได้เพิ่มบทบาทมากขึ้นโดยเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่ได้รวมหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม วิถีชีวิตและความเจริญของชุมชน ประเทศชาติผ่านประวัติศาสตร์ โบราณคดี เรื่องเล่า รวมทั้งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาเยี่ยมชมอีกด้วย (พระครูสังฆรักษ์วุฒิจิวิโส, 2560)

ด้วยบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน ทำให้บทบาทความเป็นศูนย์กลางของวัดถูกลดความสำคัญลงส่งผลให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนลดน้อยลงลงตามไปด้วย เมื่อก่อนจะเห็นได้ว่าวัดนั้นมีบทบาทต่อสังคมในทุกๆ ด้าน แต่ในปัจจุบันนี้บทบาทของวัดเริ่มจะลดน้อยลงจากสังคมไทยซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเจริญสมัยใหม่แบบตะวันตกมาใช้ในการดำเนินชีวิต อีกทั้ง บทบาทของวัดและพระสงฆ์ห่างเหินกับสภาพสังคมและความเจริญที่นับวันจะมีมากขึ้น การที่จะชักนำคนให้เข้าหาหลักธรรมทางศาสนาที่เขายังไม่รู้นั้นเกิดเป็นความไม่เข้าใจกันมากขึ้น (พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2530) สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้การพัฒนาวัดจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่ได้มาใส่ใจและเข้ามาศึกษาเรียนรู้มากขึ้น แต่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้นั้นเป็นการพัฒนาในลักษณะตามความถนัด หรือวิสัยทัศน์ของผู้เกี่ยวข้องไม่มีแบบแผนทำให้การพัฒนาเป็นไปในลักษณะไม่ค่อยมีรูปแบบ ไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายที่จะทำให้การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เข้มแข็งและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

นอกจากนี้ในการทำให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์นั้นก็ขึ้นอยู่กับบริบทพื้นฐานในด้านต่างๆ เช่น ด้านการบริหาร ด้านบุคลากร ด้านสถานที่ ซึ่งหลายครั้งก็จะพบปัญหาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในด้าน

ต่างๆ นั้น เช่น ในด้านผู้ดำเนินการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งผู้ดำเนินการไม่มีความเชี่ยวชาญ ขาดทักษะในการที่จะถ่ายทอดเรื่องราวให้มีความน่าสนใจแก่ผู้เรียนได้และไม่เข้าถึงธรรมชาติของผู้เรียนจนสามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนได้ หรือในด้านอุปกรณ์การเรียนรู้ มีปัญหาที่สื่อการเรียนรู้ยังไม่มี ความน่าสนใจมากพอที่จะดึงดูดให้คนมาสนใจ หรือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ยังไม่มีโครงสร้างการบริหาร และการวางแผนงานที่ชัดเจน รวมทั้งขาดบุคลากรที่มีความรู้ เป็นต้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการพัฒนาที่จะทำให้แหล่งเรียนรู้ที่มีความพร้อมในด้านต่างๆ สามารถสร้างแรงจูงใจให้คนมาสนใจ และเกิดศรัทธามาศึกษาเรียนรู้คำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหาร การศึกษาสำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี” โดยศึกษาบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการวัดให้เป็นแหล่ง เรียนรู้วิธีการพัฒนาการจัดการจัดแหล่งเรียนรู้ภายในวัดตามหลักพุทธบริหารการศึกษา เพื่อหาแนวทางการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ต่ออายุพระพุทธศาสนา สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการจัดแหล่งเรียนรู้ภายในวัดตามหลักพุทธบริหารการศึกษาในจังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research Method) ศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นงานวิจัยหลักโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นงานวิจัยสนับสนุนโดยใช้การสัมภาษณ์ (Interview) มีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี เป็นการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับความหมายของแหล่งเรียนรู้ ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ประเภทของแหล่งเรียนรู้ องค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

2. ใช้แบบสอบถามถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่

- 2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้ 1) ประชากรที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ วัดในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 172 วัด 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในจังหวัด

ปทุมธานี จำนวน 123 วัด โดยได้จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (1970 อ้างใน ประยูร อาษานาม, 2543)

2.2 การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ซึ่งใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เกี่ยวกับสภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) และแบบปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาบาลี โดยใช้แบบสอบถามชนิดตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี โดยใช้แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี 5 อันดับตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยกำหนดคำถามเชิงบวก 5 ระดับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร จากแบบสอบถามความคิดเห็นและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มาวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ การวิเคราะห์ผลการศึกษานี้จะใช้แบบการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎี ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา่ ตามกรอบแนวคิดของสูกางค์ จันทวานิช (2540) 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติ คือ ค่าดัชนีความสอดคล้อง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเรขาคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความถี่จำเป็น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในวัดตามหลักพุทธบริหารการศึกษาในจังหวัดปทุมธานี เป็นการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ (1) เจ้าอาวาสที่ได้รับรางวัลดีเด่น (2) เจ้าอาวาสที่มีผลงานด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (3) วัดที่ได้รับรางวัลวัดพัฒนาตัวอย่าง และ (4) วัดที่มีการเผยแผ่ศาสนธรรมดีเด่น มีเครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาตามแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 เสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้สรุปแนวทางกับอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก/อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมจากแบบสอบถามและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นำปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยสภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี ที่มีความจำเป็นจะต้องพัฒนาในด้านต่างๆ มีดังนี้

1.1 ด้านแหล่งที่มาของความรู้และเนื้อหาความรู้จะต้องมีเนื้อหาที่พร้อมนำไปใช้ประโยชน์เป็นเหตุเป็นผล สามารถอ้างอิงองค์ความรู้ที่มีอยู่ได้ และสามารถอธิบายข้อมูลเนื้อหาให้เข้าใจได้ง่ายๆ เนื้อหาความรู้สามารถเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการเรียนรู้ได้

1.2 ด้านผู้ดำเนินการให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ดำเนินการต้องรู้จักธรรมชาติผู้เรียนเพื่อให้สามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สามารถถ่ายทอดและนำเสนอเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจ และเข้าใจได้ง่าย สามารถตอบข้อสงสัยต่างๆ ของผู้เรียนได้อย่างแจ่มแจ้ง

1.3 ด้านวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีการสาธิตและการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ให้สามารถนำความรู้ไปใช้งานได้จริง มีการลำดับเรื่องราวที่นำเสนอได้อย่างเหมาะสม มีการออกแบบหลักสูตรและประเมินผลในการเรียนรู้ โดยสร้างบรรยากาศที่ดีและความประทับใจให้กับผู้เรียน

1.4 ด้านกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ จะต้องมีการจัดกิจกรรมที่มีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสื่อการเรียนรู้ หรือเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มีการจัดอบรมสัมมนาเพื่อให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างครอบคลุมและกว้างขวาง

1.5 ด้านอุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้จะต้องมีสื่อการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย มีประสิทธิภาพมากกว่าการฟังคำบรรยายอย่างเดียว สร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งเรียนรู้ และมีการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีความเข้าใจง่ายต่อการเรียนรู้ มีความเหมาะสมและจูงใจกลุ่มเป้าหมาย

1.6 ด้านสถานที่เรียนรู้จะต้องมีการจัดอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีแผนผังสถานที่ต่างๆ อย่างชัดเจน ที่ตั้งของสถานที่ไม่กระจัดกระจาย สามารถประสานงานได้สะดวก โดยดูแลเรื่องความสะดวก ความเป็นระเบียบและมีการซ่อมแซมแก้ไขให้พร้อมใช้งาน

1.7 ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้จะต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจนเพื่อให้ดำเนินงานต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประชุมวางแผนการปฏิบัติงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายและเป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ จัดสรรงบประมาณที่ชัดเจนถูกต้องสมเหตุสมผล รวมถึงการสร้างบุคลากรที่ช่วยในการดำเนินงานและขับเคลื่อนกิจกรรมที่มีคุณภาพ

1.8 ด้านผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องมีความสนใจเรื่องราวที่จะเรียนรู้ ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของวัด แต่งกายอย่างสุภาพและเหมาะสม นอกจากนี้ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้และเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องราวหรือกิจกรรมที่นำเสนอ

1.9 ด้านการประเมินผลและการติดตามผลการเรียนรู้จะต้องมีการวัดผลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ โดยวัดผลว่าการจัดการเรียนรู้นั้นได้ผลมากน้อยเท่าใด ทั้งตัวผู้เรียนและตัวผู้สอน ทั้งติดตามผลการนำความรู้ของผู้เรียนที่ได้ไปใช้จริง รวมถึงข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อที่สามารถนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ครั้งต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี ที่มีความจำเป็นทั้ง 9 ด้าน ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี ที่มี
ความจำเป็นทั้ง 9 ด้าน

สภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อม ในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ของวัดในจังหวัดปทุมธานี	ค่าเฉลี่ยของ สภาพ คาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยของ สภาพเป็นจริง (D)	(I - D)	PNI_{modified} (I-D)/D	ลำดับ
1. แหล่งที่มาของความรู้และเนื้อหา ความรู้	4.18	2.95	1.23	0.42	8
2. ผู้ดำเนินการให้เกิดกิจกรรมการ เรียนรู้	4.00	2.68	1.32	0.50	6
3. วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้	3.85	2.49	1.36	0.54	5
4. กิจกรรมที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้	3.72	2.40	1.32	0.54	5
5. อุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้	3.90	2.49	1.40	0.57	3
6. สถานที่เรียนรู้	4.00	2.81	1.19	0.43	7
7. การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้	3.78	2.37	1.40	0.59	2
8. ผู้เรียน	3.79	2.43	1.35	0.56	4
9. การประเมินผลและติดตามผล การเรียนรู้	3.75	2.33	1.42	0.61	1
ภาพรวม	3.88	2.55	1.33	0.53	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัด
ในจังหวัดปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็น PNI_{modified} อยู่ระหว่าง 0.42 – 0.61 โดยภาพรวม
 $PNI_{\text{modified}} = 0.53$ ด้านที่มีความต้องการจำเป็น พบว่ามีความสำคัญลำดับที่ 1 คือ ด้านการประเมินผลและ
ติดตามผลการเรียนรู้ 0.61 ลำดับที่ 2 คือ ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ 0.59 ลำดับที่ 3 คือ ด้านอุปกรณ์
สำหรับการเรียนรู้ 0.57 ลำดับที่ 4 ด้านผู้เรียน 0.56 ลำดับที่ 5 ด้านกิจกรรมที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ และ
ด้านวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ 0.55 เท่ากัน ลำดับที่ 6 ด้านผู้ดำเนินการให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ 0.50
ลำดับที่ 7 ด้านสถานที่เรียนรู้ 0.43 และลำดับที่ 8 ด้านแหล่งที่มาของความรู้และเนื้อหาความรู้ 0.42
ตามลำดับ

2. ผลการวิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดแหล่งเรียนรู้ภายในวัดตามหลักพุทธบริหาร
การศึกษา (สัปปายะ 7) สำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี

2.1 ด้านอวาสสัปปายะ มีการประชุมและออกแบบการสร้างอาคารสถานที่ภายในวัดให้
เหมาะสม โดยยึดหลักให้มีการใช้งานได้อย่างคุ้มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และง่ายต่อการดูแลจัดเก็บรักษา
ควรมีการจัดบริเวณวัด ให้สามารถใช้งานได้ดี โดยยึดหลัก 5 ส. คือ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และ
สร้างนิสัย นอกจากนี้ภายในวัดควรมีการประชาสัมพันธ์และรณรงค์เพื่อปลูกฝังในการรักษาความสะอาด และ
ความเป็นระเบียบให้กับผู้ที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรม

2.2 ด้านโคจรสัปปายะ ควรมีแผนผังของสถานที่ต่างๆ ภายในวัดให้ชัดเจน เพื่อมีการ
ประสานงานและเข้าถึงการใช้บริการได้ง่าย ส่วนภายนอกวัดควรมีการประชาสัมพันธ์อำนวยความสะดวกเรื่อง

เส้นทางการจราจรให้สะดวกแก่ผู้ใช้เส้นทางในการเข้ามาวัด มีการติดตามผลการอำนวยความสะดวกในการเดินทางได้หลายเส้นทาง และหากทางวัดมีกิจกรรม เช่น งานประจำปีหรือเทศกาลงานบุญเกิดขึ้นก็ควรหาพื้นที่ที่สามารถรองรับรถที่มาจากบริเวณวัดได้

2.3 ด้านภัสสสัปปายะ ควรมีการบันทึกประวัติที่สำคัญเกี่ยวกับอาคาร ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ที่เกิดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ อย่างละเอียด เพื่อเป็นเอกสารสำหรับใช้ในการเผยแพร่และสืบค้นได้ในภายหลัง รวมทั้งบันทึกเรื่องราวและอัตถิวิวัตติของบุคคลที่สำคัญ หากอยู่ในรูปแบบของวัฒนธรรมและประเพณี ต้องมีผู้รับผิดชอบในการบันทึกถึงความเป็นมาพิธีกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัตินั้น เพื่อนำไปใช้ถ่ายทอดได้ง่าย และมีการคัดกรองเนื้อหาที่จะถ่ายทอดโดยจะต้องผ่านการตรวจสอบก่อนการเผยแพร่ เฉพาะเนื้อหาที่เป็นจริงจากผู้รู้ธรรม อ้างอิงได้ตามเหตุและผล ไม่มมงาย หรือมีความเชื่อที่ผิดๆ และควรมีการจัดลำดับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่น่าเสนอได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการเชื่อมโยงความคิดของผู้เรียน

2.4 ด้านบุคคลสัปปายะ เจ้าอาวาสหรือผู้ที่รับผิดชอบจะต้องเป็นผู้กำหนดทิศทาง และผลักดันกิจกรรมให้ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย โดยมีการประชุมวางแผนก่อนการดำเนินกิจกรรมและแบ่งฝ่ายงานที่รับผิดชอบให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมก็ควรให้ครอบคลุมทั้งพระภิกษุ สามเณร ประชาชน เด็กและเยาวชน โดยเน้นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ จัดหาวิทยากร หรือผู้ดำเนินการให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ สามารถตอบข้อสงสัยได้อย่างครบถ้วน เช่น ประชาชนชาวบ้าน พระภิกษุที่ทรงภูมิรู้ภูมิธรรม เป็นต้น และมีการประเมินทั้งตัวผู้จัดการเรียนรู้และตัวผู้เรียน ตรงไปตามวัตถุประสงค์ในการจัดเรียนรู้นั้น

2.5 ด้านโภชนสัปปายะ มีการประเมินยอดผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสมเหตุสมผล เพื่อจัดสรรอาหารอย่างเพียงพอ อาหารก็ต้องเป็นอาหารที่มีคุณภาพ ถูกกับร่างกาย และเป็นอาหารที่เกื้อกูลต่อสุขภาพไว้รองรับกับผู้เรียน นอกจากนี้ควรมีการประเมินและติดตามผลด้านอาหารโดยยึดหลัก คือ 1) ให้ทันเวลา 2) มีปริมาณเพียงพอ 3) มีความสะอาด และ 4) มีคุณค่าทางโภชนาการ

2.6 ด้านอตุสัปปายะ มีการประชุมและเตรียมงานการใช้สถานที่ในการทำกิจกรรมให้เพียงพอ มีสถานที่มุมบึงรองรับเพียงพอในกรณีฝนตกระหว่างร่วมกิจกรรม เตรียมสถานที่ที่เหมาะสมหลากหลายตามสภาพแวดล้อม และบรรยากาศ ในการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือตามรูปแบบกิจกรรม เช่น เรียนตามร่มไม้ สนามหรืออาคารสถานที่อื่นๆ มีการประเมินและติดตามผลการปรับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อเอื้อต่อผู้ดำเนินกิจกรรมและผู้เรียน

2.7 ด้านอิริยาบถสัปปายะ มีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน มีสื่อที่เน้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและง่ายต่อการเรียนรู้ มีจัดหาวิทยากรหรือผู้ดำเนินการให้เกิดการเรียนรู้ที่เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน มีการเรียนรู้จากการลงมือทำ เรียนรู้จากชุมชนรอบวัด โดยคำนึงถึงอิริยาบถของแต่ละช่วงอายุวัยและเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย มีการประชาสัมพันธ์ในเรื่องการแต่งกายให้เหมาะสม สวมใส่ชุดที่สุภาพ อากัปกิริยาต้องเรียบร้อย มีการสำรวจความคิดเห็นในด้านความสะดวกสบาย และความเหมาะสมของรูปแบบกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3. ผลการวิจัยการเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษา (สัปปายะ 7) สำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี สามารถสรุปและนำเสนอเป็นรายชื่อได้ ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านอวาสสัปปายะ 1) ดูแลความสะอาด จัดระเบียบสถานที่ต่างๆ ภายในวัดอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้ 5 ส. คือ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย 2) เตรียมอุปกรณ์ทำความสะอาดภายในวัดให้เพียงพอ ติดป้ายระบุงการจัดเก็บให้ชัดเจน 3) มีประชาสัมพันธ์และณรงค์เพื่อปลูกฝังใน

การรักษาความสะอาด และเป็นระเบียบภายในวัดให้กับผู้ร่วมทำกิจกรรม 4) มีการประชุมและออกแบบการสร้างอาคารสถานที่ภายในวัดให้เหมาะสม โดยให้ใช้งานได้อย่างคุ้มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และง่ายต่อการดูแลจัดเก็บรักษา 5) จัดทำแบบสอบถามการใช้สถานที่ในการทำกิจกรรม เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

3.2 ด้านโครงสร้างสัปปายะ 1) จัดทำแผนผังเส้นทางการทำกิจกรรมให้ชัดเจนเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าร่วมกิจกรรม 2) ประสานงานกับทางจรรยาจรชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม 3) มีการประชาสัมพันธ์อำนวยความสะดวกเส้นทางการจราจรแก่ผู้ใช้เส้นทางในวัด 4) มีแผนผังของสถานที่ภายในวัด เพื่อมีการประสานงานและเข้าถึงการใช้บริการได้ง่าย 5) มีการติดตามผลการอำนวยความสะดวกในการเดินทางได้หลายเส้นทาง และหาแนวทางบริหารจัดการเส้นทางเดินทางที่เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม

3.3 ด้านภัสสัปปายะ 1) มีการบันทึกประวัติที่สำคัญเกี่ยวกับอาคาร ศาสนสถาน ศาสนวัตถุที่เกิดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ อย่างละเอียด เพื่อเป็นเอกสารสำหรับใช้ในการเผยแพร่ และสืบค้นได้ในภายหลัง 2) สามารถพูดสร้างบรรยากาศและยกใจให้ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกัน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง 3) มีการคัดกรองเนื้อหาที่จะถ่ายทอดโดยจะต้องผ่านการตรวจสอบก่อนการเผยแพร่เฉพาะเนื้อหาที่เป็นจริงจากผู้รู้ธรรม อ้างอิงได้ตามเหตุและผล ไม่มมงาย หรือมีความเชื่อที่ผิดๆ 4) มีการจัดลำดับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่น่าเสนอได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการเชื่อมโยงความคิดของผู้เรียน 5) มีรูปแบบการเผยแพร่หรือนำเนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน 6) ให้มีกิจกรรมที่เรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิด เช่น การสนทนาธรรม ให้ผู้เรียนได้ออกมาเล่าประสบการณ์ในเรื่องที่ศึกษาด้วยบรรยากาศที่สบายๆ ไม่เคร่งเครียดจนเกินไป 7) จัดหาหรือจัดทำสื่อที่มีความน่าสนใจและเกิดประสิทธิภาพมากกว่าการฟังมาประกอบการสอน เช่น หนังสือ โมเดลจำลอง ภาพปริศนาธรรมแบบ 3 มิติ โฮโลแกรม เป็นต้น 8) มีการสำรวจแบบสอบถามและสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นในสิ่งที่จะต้องพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป 9) มีการติดตามผลจากสถิติของผู้ร่วมกิจกรรมหลังจากการเรียนรู้แล้วนำไปใช้แล้วเกิดผลจริงมากน้อยเพียงใด

3.4 ด้านบุคคลสัปปายะ 1) จัดหาวิทยากร หรือผู้ดำเนินการที่มีความเชี่ยวชาญที่สามารถตอบข้อสงสัยได้อย่างครบถ้วน เช่น พระภิกษุที่ทรงภูมิรู้ภูมิธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น 2) จัดกิจกรรมให้ครอบคลุมทั้งพระภิกษุ สามเณร ประชาชน เด็กและเยาวชน โดยเน้นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งมีการนำเสนอความคิด แลกเปลี่ยนความรู้ และลงมือปฏิบัติ 3) ในการอบรมหรือทำกิจกรรมควรมีฝ่ายที่รับผิดชอบกิจกรรมในแต่ละส่วนที่ทำงานกันได้อย่างดี โดยมีการวางแผนและประชุมก่อนดำเนินกิจกรรม 4) เจ้าอาวาสหรือผู้ที่รับผิดชอบจะเป็นผู้กำหนดทิศทางนโยบาย และผลักดันกิจกรรมให้ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ 5) มีการอบรมบุคคลากรภายในวัด เช่น อุบาสก อุบาสิกาภายในวัด รวมถึงให้สามารถทำงานร่วมกันภายใต้เป้าหมายเดียวกันได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ 6) มีการประเมินทั้งตัวผู้จัดการเรียนรู้และตัวผู้เรียน ต้องได้รับเนื้อหาข้อมูลที่ครอบคลุม และตรงไปตามวัตถุประสงค์ในการจัดเรียนรู้นั้น

3.5 ด้านโภชนสัปปายะ 1) เตรียมอาหารที่มีคุณภาพ ถูกกับร่างกาย และเป็นอาหารที่เหมาะสมแก่สุขภาพไว้รองรับกับผู้เรียน 2) มีการประเมินยอดผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อจัดสรรอาหารอย่างเพียงพอ 3) มีการประเมินและติดตามผลด้านอาหารโดยต้องให้ทันเวลา มีปริมาณเพียงพอ มีความสะอาด และมีคุณค่าทางโภชนาการ 4) สำรวจความพึงพอใจในการให้บริการด้านอาหารของผู้บริโภค

3.6 ด้านอตุสัปปายะ 1) มีการประชุมและเตรียมงานการใช้สถานที่ในการทำกิจกรรมให้เพียงพอ มีสถานที่ที่มุงบังรองรับเพียงพอในกรณีฝนตกระหว่างร่วมกิจกรรม 2) เตรียมสถานที่ให้เหมาะสม

หลากหลายตามสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ในการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือตามรูปแบบกิจกรรม เช่น เรียนตามร่มไม้ สนาม หรืออาคารสถานที่อื่นๆ 3) มีการประเมินและติดตามผลการปรับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อผู้ดำเนินกิจกรรมและผู้เรียน

3.7 ด้านอิริยาบถสัปปายะ 1) จัดหาวิทยากรหรือผู้ดำเนินการที่เข้าใจและรู้จักธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน 2) จัดกิจกรรมให้เรียนรู้จากการลงมือทำเรียนรู้จากชุมชนรอบวัด เรียนรู้ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน โดยคำนึงถึงอิริยาบถของแต่ละช่วงอายุวัยและความเหมาะสม 3) มีการประชุมวางแผนในการจัดทำสื่อ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและง่ายต่อการเรียนรู้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย 4) ประชาสัมพันธ์ในการแต่งกายให้เหมาะสมและสุภาพ และมีอากัปกิริยาที่เรียบร้อย 5) มีการสำรวจความคิดเห็นในด้านความสะดวกสบาย ความเหมาะสม รูปแบบกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษา (สัปปายะ 7) สำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี” ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านอวาสาสัปปายะภายในวัดควรทำความสะอาดและมีการจัดระเบียบสถานที่ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยใช้หลัก 5 ส. คือ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย นอกจากนี้จะต้องมีการออกแบบการสร้างอาคารและสถานที่ภายในวัดให้เหมาะสม โดยให้ใช้งานได้อย่างคุ้มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และง่ายต่อการดูแลรักษา ซึ่งตรงกับข้อสรุปของประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2540) ที่อธิบายว่า ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การที่ได้กำหนดไว้ โดยการแสวงหาและใช้ทรัพยากรรวมทั้งเทคโนโลยีอย่างคุ้มค่า ประหยัด สมาชิกทุกคนในองค์การมีความสุขจิตที่ดี

ในด้านภัสสัปปายะ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า จะต้องมีการบันทึกประวัติที่สำคัญเกี่ยวกับอาคารศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ที่เกิดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ และอัตชีวประวัติของบุคคลที่สำคัญ หากอยู่ในรูปแบบของวัฒนธรรมและประเพณี ต้องมีผู้รับผิดชอบในการบันทึกถึงความเป็นมาพิธีกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัตินั้น เพื่อเป็นหลักฐานที่มีอ้างอิงแหล่งที่มาว่าสิ่งนั้นมีอยู่จริง เป็นไปตามแนวคิดของครุชิต พุทธโกษา (2554) ที่กล่าวว่า แหล่งที่มาของความรู้และเนื้อหาความรู้ ในองค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน คือ ข้อมูลหรือเรื่องราวหรือสิ่งที่จัดเก็บได้จากแหล่งที่มาของความรู้ที่ถูกนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์และผู้วิจัยได้เสนอแนวทางให้มีกิจกรรมที่เรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนาธรรม ในบรรยากาศที่สบายๆ ไม่เคร่งเครียดจนเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับสนธิ ศรีสำแดง (2547) ได้กล่าวไว้ว่า ภัสสัปปายะ หมายถึง การเจรจา การสนทนา พูดคุยกันแต่เรื่องดีๆ ไม่สนทนากันในเรื่องที่ทำให้เครียด และไม่ได้อินได้ฟังเรื่องร้ายๆ เรื่องเสียตีสื่อหากัน เช่น เรื่องการเมือง

ในด้านบุคคลสัปปายะ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นฐานและความพร้อมในการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า จะต้องมีการประชุมและวางแผนงานก่อนมีการอบรม

หรือมีการจัดกิจกรรมขึ้น ว่าแต่ละฝ่ายงานมีหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละส่วนงานอย่างไรบ้าง โดยมีการวางแผนและประชุมก่อนดำเนินกิจกรรมซึ่งสอดคล้องกับ ทั้งนี้ ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ (2533) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนเป็นหน้าที่ทางการบริหารงานที่มีความสำคัญที่สุด เป็นหน้าที่หลักและเป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารงานทั้งปวง อันจะสามารถทำให้การดำเนินงานขององค์การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการได้ และผู้วิจัยได้เสนอแนวทางให้มีการอบรมบุคคลากรภายในวัด และรวมใจให้สามารถทำงานร่วมกันภายใต้เป้าหมายเดียวกัน ตรงกับที่ Peter and Waterman (1982) ได้อธิบายว่า บริษัทหรือองค์กรที่มีผลงานยอดเยี่ยม ได้แก่ บริษัทที่มีวัฒนธรรมแข็ง ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกขององค์กรมีความเชื่อและความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับทิศทางการทำงานของบริษัท และบริษัทจะมีวัฒนธรรมแข็งได้ต่อเมื่อทางบริษัทได้ตั้งใจวางแผนอบรมสมาชิกขององค์กรให้มีแนวร่วมเดียวกัน

2. สำหรับแนวทางการพัฒนาตามสัปปายะ 7 ในทุกๆ ด้านผู้วิจัยได้มีแนวทางในการประเมินผลและติดตามผลการเรียนรู้ ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนามากที่สุด เพื่อจะได้ทราบว่าการจัดการเรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์และได้ผลดีไม่น้อยเท่าใด จะได้มีการพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในคราวต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปงานวิจัยของพระครูวิวัฒนสุตานุกุล (วีรวัดน์ ลทศคุโณ) (2558) ที่สรุปผลการวิจัย พบว่า การควบคุมและการติดตามผลนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ เพราะว่าเมื่อพัฒนาวัดแล้วจะต้องมีการสำรวจข้อมูลจากหลายฝ่าย เพื่อเก็บเป็นข้อมูลนำมาปรับปรุงและแก้ไข รายงานผลต่อคณะกรรมการดำเนินงานของวัดหรือต่อเจ้าอาวาส สรุปเป็นสถิติแต่ละปีว่า มีส่วนไหนที่จะต้องปรับปรุงเร่งด่วน หรือจะต้องเพิ่มกลยุทธ์การพัฒนาใหม่ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการเรียนรู้จากชุมชนและประชาชนทั่วไป ทางวัดจัดเก็บเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาต่อไป

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาสำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี อันเป็นแนวทางการพัฒนาการจัดแหล่งเรียนรู้ภายในวัดในจังหวัดปทุมธานี โดยบูรณาการกับหลักพุทธบริหารการศึกษา คือ หลักสัปปายะ 7 โดยสรุปองค์ความรู้การวิจัย คือ AGB-PBUI คือเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษา มีคำอธิบายดังนี้

A = Avasa Sappaya อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สุขสบาย มีความสะอาด มีสุขลักษณะที่ดี ร่มรื่น เป็นรมณีสถาน เจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็น และไม่พลุกพล่านจอแจ เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

G = Gocara Sappaya โคจรสัปปายะ การเดินทางไปมาสะดวก มีแหล่งอาหารเอื้ออำนวย แหล่งปัจจัย 4 ที่บริบูรณ์ หาไม่ยาก ไม่ลำบากเกินไป ไม่มีสิ่งที่รบกวนจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น สะดวกและส่งเสริมต่อการเรียนรู้

B = Bhasa Sappaya ภัตสัปปายะ การสื่อสารทั้งการพูด การฟัง การอ่าน การเขียนเรื่องดีๆ มีประโยชน์จากปราชญ์ บัณฑิต หรือผู้รู้ ก่อให้เกิดความรู้และเกิดแรงบันดาลใจในการทำความดี ทำให้การปฏิบัติกิจกรรมมีคุณภาพ ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ เป็นต้น

P = Puggala Sappaya บุคคลสัปปายะ บุคคลที่อยู่ในฐานะเป็นอาจารย์หรือกัลยาณมิตร ทรงภูมิปัญญาและเป็นที่ปรึกษา สามารถช่วยผลักดันให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วและสะดวกขึ้น เป็นต้น

B = Bhojana Sappaya โภชนาสัปายะ มีอาหารเพียงพอ ถูกสุขลักษณะตามโภชนาการเหมาะสมต่อวัย และไม่เป็นโทษต่อร่างกาย ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ

U = Utu Sappaya อุตุสัปายะ กาลเวลา สภาพแวดล้อม บรรยากาศ อุณหภูมิ ระดับความร้อน ความเย็นและทุกอย่างรวมแล้วดี ช่วยให้จิตใจแจ่มใส ตั้งมั่น และสงบ เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้

I = Iriyapatha Sappaya อิริยาบถสัปายะ อิริยาบถที่สบาย ทั้งทำนั่ง นอน ยืน เดิน อย่างสมดุล ถูกวิธี รู้จักบริหารร่างกายไม่ให้ติดขัด เป็นที่สบายต่อการเรียนรู้ ทำให้จิตใจเป็นสมาธิได้ง่ายและตั้งมั่นอยู่ได้นานในการเรียนรู้ เป็นต้น สรุปเป็นภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษา
(Guidelines for the Development of Learning Resources : AGB-PBUI)

ข้อเสนอแนะ

- ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - ภายในวัดแต่ละวัดควรวางแผนและกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เกี่ยวกับการพัฒนาและปรับปรุงวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในแต่ละด้าน โดยยึดหลักสัปายะ 7 ในการดำเนินการ
 - เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำในแต่ละวัดควรสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรภายในวัด เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในวัด เช่น การสร้างทัศนคติเชิงบวก การศึกษาดูงานในวัดที่เป็นตัวอย่าง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งจะช่วยนำวัดไปสู่ความสำเร็จของการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์
 - ควรส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพ ให้พระภิกษุและสามเณร รวมทั้งบุคลากรภายในวัด โดยการสนับสนุนทางการศึกษา และส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติที่ดี

งามเป็นต้นแบบด้านผู้นำทางศีลธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้มีการอบรมพัฒนาศักยภาพเพิ่มทักษะให้บุคลากรที่มาช่วยสนับสนุนวัดอย่างต่อเนื่อง

1.4 ควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครู นักเรียน โรงเรียนใกล้วัดได้แสดงศักยภาพ โดยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของวัด เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันภายใต้เป้าหมายเดียวกันได้บรรลุตามวัตถุประสงค์

1.5 คณะสงฆ์ภายในจังหวัดควรมีการประเมินผลและการติดตามผล เพื่อรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ปัญหาอุปสรรค โดยนำผลจากภาพรวมทั้งจังหวัดที่ได้มาจากการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของวัดให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคมที่ก้าวไปอย่างรวดเร็วและมีทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่อง ด้านการประเมินผลและติดตามผลการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของวัด

2.2 ควรศึกษาเรื่อง การบูรณาการเกี่ยวกับการจัดการแหล่งเรียนรู้ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมบทบาทซึ่งกันและกันในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

2.3 ควรวิจัยเรื่อง การกำหนดนโยบายและการบริหารนโยบายการจัดการวัด เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของวัดที่สามารถบริหารจัดการได้ดี

2.4 ควรศึกษาปัจจัยตัวชี้วัดความสำเร็จในทุกมิติ

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนาสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). **วัดพัฒนา'52**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ครรรชิต พุทธโกษา. (2554). **คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์**. แหล่งที่มา <http://www.kruinter.com/file/29720141006205700-%5Bkruinter.com%5D.pdf> สืบค้นเมื่อ 24 มิ.ย. 2563
- ธงชัย สันติวงษ์ และ ชัยยศ สันติวงษ์. (2533). **พฤติกรรมบุคคลในองค์กร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2540). **การพัฒนากีฬาชาติ: การศึกษาประสิทธิผลของสมาคมกีฬาสมัครเล่นแห่งประเทศไทยกับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง**. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พระครูพัฒนสุตานุกุล (วีรวัฒน์ ลทศุโณ). (2558). **กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย**. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส. (2560). **การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน**. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

-
- พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2530). **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน**, หนังสือชุดหลักธรรม
เฉลิมพระเกียรติ เล่ม 54/60, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สนิท ศรีสำแดง. (2547). **พุทธศาสนากับการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). **การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานนท์ อาภาภิรมย์. (2521). **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: บำรุงนุกุลกิจการพิมพ์.
- Peters T. and Waterman R. (1982). **In Search of Excellence; Lessons From America's Best
Run Companies**. New York: Harper & Row.